

Čo znamená, keď sa povie – Sociálne inovácie v knižniciach?

Redakcia nášho časopisu sa začiatkom februára zúčastnila konferencie, ktorej hlavnou témou sa stali sociálne inovácie v knižniciach. Podujatie pripravil Kabinet informačných štúdií a knihovníctva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. Ten v súčasnosti realizuje aj projekt zameraný na túto problematiku. Ako spomenuli organizátori, konferencia mala dať odpovede na otázku: Ako môžu knižnice úspešne vytvárať a rozvíjať služby zamerané na komunity a sociálne vylúčené skupiny.

My sme sa pýtali priamo prezentujúcich zástupcov knižníc, čo v ich ponímaní znamenajú sociálne inovácie v knižniciach, tak pre knižnice, ako aj knihovníkov. Samotný projekt nám v krátkosti predstavila **Ladislava Zbiejczuk Suchá** z Kabinetu informačných štúdií a knihovníctva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne (KISK FF MU).

Sociální inovace v knihovnách: projekt Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU

„Kabinet informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity získal v červnu 2017 grant Ministerstva práce a sociálních věcí na zpracování projektu inkubátoru a akceleratoru pro sociální inovace v knihovnách. Hlavním cílem projektu je do roku 2020:

- *aktivně podporovat sociální inovace v knihovnách,*
- *zlepšit u knihoven povědomí a znalosti týkající se sociálních inovací, přenést do českého prostředí příklady dobré praxe,*
- *pomoci s realizací vybraných inovačních projektů v konkrétních knihovnách.*

V roce 2017 členové projektového týmu zkoumali a mapovali stav sociálních inovací v českých knihovnách. Na jaře 2018 projekt otevře inkubátor sociálních inovací pro knihovny, kterým postupně za dva roky projde více než 100 knihovníků. V inkubátoru budou knihovny s pomocí metodik designového myšlení a několika desítek lektorů a mentorů hledat a testovat řešení vybraných sociálních problémů. Na podzim 2018 se díky projektu rozběhne akcelerační program, ve kterém bude postupně podpořeno vybraných 16 projektů z českých knihoven. Podpora bude zahrnovat aktivní mentoring, facilitaci projektů se zapojenými stakeholdery i finanční pomoc od investorů. Více informací o projektu lze nalézt na stránkách <http://komunitni.knihovna.cz>.”

Ladislava Zbiejczuk Suchá, KISK FF MU

A čo hovoria o sociálnych inováciách knihovníci?

Marcela KOŘÍNKOVÁ, Knižnica Kroměřížska

„Z mého pohľadu knihovnice pojem sociální inovace v knihovnách znamená jediné: knihovna by měla být přístupná všem uživatelům bez rozdílu jejich sociálního zařazení ve společnosti.“

Knihovny by měly hledat stále nové způsoby a možnosti, jak se otevřít a „přitáhnout“ do svých prostor právě např. i sociálně slabší nebo nějakým způsobem odlišné skupiny lidí.

Je třeba se zapojovat do různých projektů a kreativně připravovat akce, které by k sociální inovaci přispěly. S tím podle mě samozřejmě souvisí také patřičné vzdělávání knihovníků.“

Helena GAJDUŠKOVÁ, Masarykova veřejná knižnica Vsetín

„Pojem sociální inovace v knihovnách vidím ve dvou rovinách. Jedna vrstva je poměrně snadno popsatelná (za příznivých podmínek i realizovatelná), ale druhá se hůř popisuje, hůř měří, ale možná je ještě důležitější než ta „první“.“

Sociální inovace v knihovnách v „jednoznačném“ slova smyslu sociální „podnikání“ v knihovnách – provozování kaváren jako sociálních podniků, úklid knihovny ve spolupráci s úklidovou firmou (sociálním podnikem), podporované zaměstnávání, pracovní výcvik, pracovní terapie pro zdravotně či sociálně znevýhodněné.

Sociální podnik, sociální služba je v knihovně poměrně snadno realizovatelná, pokud s tím souhlasí (a podporuje to) zřizovatel, pokud knihovna má vyškolený a motivovaný personál, pokud má dostatečný prostor a finance. (Což bohužel – jen tak na okraj – většina českých knihoven nemá.)

Důležité je „nepřehnat“ to (přiměřenost), aby se nám z knihovny nestala sociální služba. Sociální podnik, služba musí být v knihovně doplňkem a ne diktátorem, pak by se veškeré synergické efekty a výhody toho, že sociální podnik funguje při knihovně, vytratily, a prostředí knihovny, které je k různým typům integrací velmi vhodné, se rychle změní – běžná veřejnost knihovnu jednoduše přestane navštěvovat.

Druhá vrstva se vlastně v knihovnách tradičně odehrává „neviditelně“, křehce a jakoby „bokem“. Je to role prevence v širokém slova smyslu. Jedná se vlastně o prevenci toho, aby se využívání sociálních služeb v životě běžných lidí co nejvíce oddálilo a minimalizovalo, tedy předcházelo – a to jak v životě seniorů, kteří už jen tím, že PŘIJDOU do knihovny, vzdělávají se zde společně, jsou motivováni k zdravějšímu životnímu stylu (třeba i prostřednictvím vzdělávání nebo vzájemných rozhovorů) a zejména předcházejí osamělosti a „televizní kultuře“ doma v obýváku. Podobně také děti, jejichž rodiče přicházejí ze zaměstnání až večer, tráví své volné odpoledne v knihovně s vrstevníky (počítačové hry jim dovolíme hrát maximálně hodinu) a pod laskavým dohledem knihovníka. Také zdravotně postižení se obvykle cítí v knihovně příjemně, neboť knihovny se snaží bariéry, které brání těmto lidem v zapojení do běžného chodu knihovny (života) aktivně odstraňovat.

Tato „preventivní“ role patří ke knihovněm dlouhodobě. Je však třeba o ní mluvit mezi námi knihovníky, dávat o ní vědět „ven“, uvědomovat si, že je důležitá. Že není „zadarmo“, ale je schopna společnosti ještě více ušetřit. Bohužel se velmi špatně vyčísluje a vysvětluje, takže i když je všem teoreticky jasné, že prevence je vždy levnější než řešení následků (havárií), společnost prakticky vydává stále mnoho peněz do řešení problémů, než by se jim snažila předcházet (třeba i s pomocí nebo prostřednictvím knihoven). Ať už se jedná o výchovu, vzdělávání, zdravý životní styl nebo kvalitní stáří prožívané ve společenství s ostatními lidmi.

Je jasné, že popsaná situace je spíše ideálem a zjednodušením než zavedenou praxí. Ani první varianta, která je relativně snadno dosažitelná, není zdaleka běžná v knihovnickém provozu.

Přesto se však domnívám, že akcent na kulturu a vzdělání bude i do budoucna stále více konfrontován s důrazy sociálními, jak to začíná být běžné ve vyspělých evropských zemích.

Do budoucna je to však v České republice velký oříšek. Když se doposud nedokázalo domluvit Ministerstvo školství s Ministerstvem kultury (jsou knihovny více vzdělávací nebo kulturní?) – o to obtížnější bude dohoda partnerů tří – MKČR, MŠMT a MPSV. A podobně tomu bude i na místní/obecní úrovni.“

Pavel ZAJÍC, Městská knižnica v Rožnove pod Radhoštěm

„Knihovny mají možnost pomocí sociálních inovací dostat do rukou nástroj (s otestovanou funkcí), který pomůže těmto institucím nalézt nově svou smysluplnou pozici v místě. Avšak je potřeba poznamenat, že, dle mého názoru, ty knihovny (a není jich málo), které potřeby změny role/úlohy/postavení knihovny v místě zaznamenaly již před řadou let (jako je tomu v našem případě), se k tomuto fenoménu budou stavět spíše zdrženlivěji (rozumějte: již si v minulosti svůj nástroj/způsob pro změnu role knihovny našly).“

Pro celou řadu dalších knihoven to však může být příležitost, jak nabrat „druhý“ dech a stát se pro obyvatele města (popř. jejich komunity) atraktivní a život ve městě obohacující institucí.

Knihovníci se prostřednictvím sociálních inovací mohou nad svou prací nově zamyslet a dát jí nový rozměr a směr. Avšak musí tu být v první řadě vůle tuto změnu provést. Ty knihovníky, kteří ke své práci přistupují spíše s rutinou a fatalismem, určitě sociální inovace zanechají chladnými. Naopak profesionál, který nad svou prací přemýšlí, dostává další příležitost, jak svou práci obohatit a posunout.

Celkově je potom otázkou nakolik se podaří sociální inovace zavést do praxe knihoven tak, aby to nebyla pouze jednorázová vlna zájmu, neřku-li jednostranná. Veřme, že se to podaří."

Martina WOLNA, Knížnica Třinec

„Sociální inovace v knihovnách pro mě znamená redefinici pojmu komunitní knihovna. Pro sebe jsem si ji pojmenovala ‚komunitní knihovna 3.0‘.

V širším kontextu sociální inovace vědecky mapují a definují samotnou knihovnu jako sociální službu a její postavení a poslání v dané komunitě. V užším chápání pak sociální inovace přináší nové metody a postupy, jak zefektivňovat a zlepšovat stávající služby knihovny, které svým charakterem přesahují pojem knihovnická a informační služba o širší sociální rozměr.

Jinými slovy inovace přináší konkrétní komunitě nebo části komunity řešení lokálního problému či zlepšení situace, např. zlepší informační gramotnost méně vzdělaných obyvatel nebo přispějí k uchování a oživení lokální historie. Inovace jsou pro knihovníky neotřelým nástrojem, jak nově uchopit a optimalizovat služby svých knihoven k prospěchu a spokojenosti uživatelů i samotných knihovníků“.

Mgr. Eva Vašková

eva.vaskova@cvtisr.sk

(Centrum vedecko-technických informací SR)

PhDr. Ladislava Zbiejczuk Suchá Ph.D.

sucha@phil.muni.cz